

Asia: VN/16951/2020

Lausuntopyyntö keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta

Lausunnonantajan lausunto

Lausunto

Lausun suunnitelmasta allaolevien alaotsikoiden alle

Mikäli vastasit yhtyäsi toisen tahon lausuntoon, täsmennä mistä tahosta on kyse

-

Suunnitelman tavoitteet

1 Suunnitelman tavoitteet - avovastaus

SOSTE kannattaa suunnitelman hiilineutraaliustavoitteita ja pitää tärkeänä, että niitä kohti pyritään määrätietoisesti eri toimenpiteillä. Ilmastonmuutos on valtava uhka paitsi ympäristölle, myös ihmisen terveydelle ja hyvinvoinnille. Ilmastopolitiikassa on siis kyse myös ihmisen terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä.

Toimenpiteisiin liittyvät epävarmuudet vaarantavat pahimmillaan suunnitelman tavoitteiden toteutumisen. Koska ilmastonmuutoksen torjunta on äärimmäisen kriittinen tehtävä, on tärkeää, että toimenpiteiden voidaan arvioida olevan riittävät varmistamaan päästövähennysten toteutuminen. Tämä edellyttää nykyistä kunnianhimoisempia toimia.

Suunnitelmassa korostetaan oikeudenmukaisuuden merkitystä ilmastopolitiikassa, mutta kokonaisuudessa oikeudenmukaisuutta edistävät toimenpiteet jäävät pintapuolisiksi. Jo suunnitelman tavoiteosiossa tulisi kiinnittää huomioita sosiaalisesti oikeudenmukaisen ilmastopolitiikan merkitykseen.

Liikenne

2a Liikenteeseen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

2b Liikenne - avovastaus

-

Maatalous

3a Maatalouteen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

3b Maatalous - avovastaus

-

Rakennusten erillislämmitys

4a Rakennusten erillislämmitykseen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

4b Rakennusten erillislämmitys - avovastaus

-

Työkoneet

5a Työkoneisiin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

5b Työkoneet - avovastaus

-

Jätehuolto

6a Jätehuoltoon suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

6b Jätehuolto - avovastaus

-

F-kaasut

7a F-kaasuihin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

7b F-kaasut - avovastaus

-

Teollisuus ja muut päästöt

8a Teollisuuteen ja muihin päästöihin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

8b Teollisuus ja muut päästöt - avovastaus

-

Kuntien ja alueiden ilmastotyö

9a Kunnille ja alueille suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

9b Kunnat ja alueet - avovastaus

-

Kulutuksen hiilijalanjälki

10a Kulutukseen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

10b Kulutus - avovastaus

-

Julkiset hankinnat

11a Julkisiin hankintoihin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

11b Julkiset hankinnat - avovastaus

-

Muut poikkisektorit

12a Muille poikkisektoreille suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

12b Muut poikkisektorit - avovastaus

-

Toimenpideohjelma tavoitteiden saavuttamiseksi

13a Toimenpideohjelman vaikuttavuus

Toimenpideohjelmassa pitäisi esittää kunnianhimoisempia toimenpiteitä

13b Toimenpideohjelma - avovastaus

Toimenpideohjelma nostaa esiin useita merkittäviä keinoja päästöjen vähentämiseksi ja antaa laajasti osviittaa niiden vaikutuksista. Kokonaisuus ei kuitenkaan ole tarpeeksi uskottava ja kunnianhimoinen varmistamaan, että riittävät päästövähennykset saavutetaan. Koska ilmastopolitiikkaan ja ilmastonmuutokseen liittyy epävarmuuksia, voi olla, että päästötavoitteita joudutaan tulevaisuudessa kiristämään. Myös tämä näkökulma huomioiden Suomen tulisi varautua jo nyt siihen, että nykytoimien rinnalle tullaan tarvitsemaan uusia.

SOSTEn mielestä on tärkeää, että samalla kun Suomi sitoutuu päästöjen vähentämiseen, se sitoutuu tukemaan kansalaisia hiilineutraalissa siirtymässä. Tukitoimilla voidaan vahvistaa ilmastopolitiikkaan liittyvää oikeudenmukaisuuden tunnetta ja ilmastopolitiikan hyväksyttävyyttä. Oikeudenmukainen ilmastopolitiikka ei SOSTEn näkökulmasta tarkoita, etteikö välttämättömistä muutoksista aiheutuisi lukuisten hyötyjen ohella myös haittoja – oleellista on, että haitat ovat kohtuullisia ja kohdentuvat oikeudenmukaisesti.

SOSTE pitää merkityksellisenä, että mahdollisimman monelle suomalaiselle tarjotaan mahdollisuus ilmastotekoihin. Ilmastopolitiikan hyväksyttävyyttä edellyttää vastakkainasettelun purkua ja sitä, että mahdollisimman moni kokee harjoitetun politiikan oikeudenmukaiseksi. Erityisesti puhuttaessa suomalaisen hiilijalanjäljen merkittävimmistä osista, kuten liikkumisesta, asumisesta, ruokavaliosta ja muusta kuluttamisesta, tulisi kiinnittää huomiota siihen, että ilmastotekojen tulee olla mahdollisia esimerkiksi asuinpaikasta tai varallisuudesta riippumatta. Hyvä esimerkki eri ryhmät huomioivasta ajattelusta on asumisen lämmitykseen liittyvä toimenpidepaketti, jossa esimerkiksi laina- tai leasingratkaisulla tuetaan erityisesti pienituloisten ilmastotekoja.

Ekologisten ratkaisujen tukeminen lisää myös niistä hyötyvien määrää. Monet energiatehokkaat ja ekologiset ratkaisut ovat pitkällä aikavälillä kustannustehokkaita ja käyttäjäystävällisiä, mutta niihin siirtyminen voi olla kiinni esimerkiksi varallisuuden puutteesta. Siksi esimerkiksi sähköautoilun ja joukkoliikenteen tukien tulisi olla nykyistä suurempia.

SOSTE pitää tärkeänä, että ilmastopolitiikan toimenpiteissä vältetään niin sanottua väliinpuotoamista, jossa kansalaisilla ei tosiasiallisesti ole päästöjä runsaasti tuottaville tuotteille, palveluille ja toimintatavoille aitoja vaihtoehtoja. Tällaisessa tilanteessa esimerkiksi korkeampi verotus ei tuota toivottua käyttäytymisen muutosta ekologisempaan suuntaan, vaan lisää arjen kustannuksia ja epäoikeudenmukaisuuden tunnetta.

Yksi konkreettinen keino hiilineutraalin systeemin siirtymän tukemiselle on kiinnittää huomiota päätöksenteon siiloutumiseen sekä vahvistaa sellaisia uudistuksia, joissa huomioidaan ilmastopolitiikan poikkisektoraalet vaikutukset yhteiskunnassa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sosiaaliturvan, aluepolitiikan, päästöjä hillitsevän verotusjärjestelmän, koulutuksen, elinkeinorakenteen muutoksen ja yhdyskuntasuunnittelun parempaa yhteensovittamista. Näin voidaan samanaikaisesti harjoittaa päästöjä vähentävää politiikkaa sekä ilmastonmuutoksen ja

ilmastopolitiikan negatiivisia vaikutuksia esimerkiksi tukemalla työntekijöiden siirtymää uusille aloille tai kompensoimalla pienituloisten elinkustannusten kasvua. Sektori- ja ministeriörajat ylittävää päätöksentekoa voidaan edistää esimerkiksi keskittämällä ilmastoasioita koskevan päätöksenteon koordinointia ja lisätä ministeriöiden välistä yhteistyötä ilmastopolitiikkaan liittyvissä kysymyksissä. Samalla tulee vahvistaa ilmastopolitiikan pyöreän pöydän kaltaisten foorumeiden toimintaa ja sidosryhmien osallisuutta.

13c Mitä lisätoimia ehdotatte tavoitteiden saavuttamisen varmistamiseksi?

-

Suunnitelman ympäristö-, talous- ja sosiaaliset vaikutukset

14 Suunnitelman ympäristö-, talous- ja sosiaaliset vaikutukset

SOSTE pitää tärkeänä, että ilmastopolitiikan sosiaalisia ja terveydellisiä vaikutuksia seurataan järjestelmällisesti ja seurannan tuloksia hyödynnetään ilmastopolitiikan kehittämisessä. SOSTE arvostaakin, että suunnitelmassa on pohdittu laajasti ilmastopolitiikan vaikutuksia. Siitä huolimatta osa havainnoista jää irrallisiksi ilman, että niihin tarjotaan suunnitelmassa ratkaisuja.

SOSTE tukee näkemystä siitä, että ilmastonmuutoksen torjunnalla on positiivisia vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin. On laajasti tietoa siitä, että ilmastonmuutos aiheuttaa suoria ja epäsuoria uhkia ihmisen terveydelle ja hyvinvoinnille. On myös perusteltua olettaa, etteivät kaikki vaikutukset ole vielä selvillä. Koska osa vahingoista on peruuttamattomia, on varovaisuusperiaatteen noudattaminen erityisen tärkeää. Ilmastonmuutoksen eteneminen lisää myös turvattomuuden tunnetta ja on todennäköistä, että turvattomuus kasvaa, jos ilmastonmuutosta ei kyetä hillitsemään ja torjumaan.

Hiilineutraali ja vähäpäästöinen yhteiskunta tarjoaa puolestaan ihmisille viihtyisemmän lähiympäristön, puhtaamman hengitysilman, kestävämpiä materiaaleja ja tuotteita sekä energiatehokkaita vaihtoehtoja liikkumiseen ja asumiseen. Monet ekologiset vaihtoehdot, kuten kävelyn ja pyöräilyn mahdollistaminen sekä kasvispainotteinen ruokavalio, ovat myös terveyttä edistäviä vaihtoehtoja.

Ilmastonmuutoksen haittojen torjunnan ja hillinnän ohella on tärkeää sopeutua ja varautua niihin muutoksiin, joita ilmastonmuutos on jo aiheuttanut ja tulee aiheuttamaan. Sopeutumisen ja varautumisen tuloksekkaan suunnittelun edellytyksenä on riittävä terveysvaikutusten arviointityö, jonka SOSTE toivoo jatkuvan ja kehittyvän.

Arviointi tunnistaa ilmastopolitiikan moninaiset sosiaaliset vaikutukset, joilla puolestaan on vaikutusta harjoitetun politiikan hyväksyttävyyteen ja oikeudenmukaisuuteen. Toimet voivat vaikutusarvioinnin mukaan kasvattaa tuloerojen ja alueellisten erojen merkitystä. Vaikutusten arvioinnin mukaan ”suunnitelman sisältämien ilmastotoimien jatkovalmistelussa tulee kiinnittää huomiota niiden oikeudenmukaisuusvaikutuksiin niin eri toimialojen, työntekijöiden kuin kuluttajien

osalta”. Myös suunnitelmaa edeltävissä kuulemisissa on tunnistettu mielipiteiden polarisoituminen, riippuen esimerkiksi iästä ja asuinpaikasta. Erityisen haastaviksi uudistuksiksi koetaan verouudistukset ja rajoittavat toimenpiteet.

Myös SOSTE tunnistaa vaikutusarvioinnissa esitetyt negatiiviset sosiaaliset vaikutukset ja on huolissaan siitä, että ne vähentävät ilmastopolitiikan hyväksyttävyyttä ja lisäävät yhteiskunnan polarisaatiota. Ilmastopolitiikan moninaisten vaikutusten tunnistaminen onkin edellytys sille, että epätoivottuja vaikutuksia voidaan torjua ja kansalaisia tukea murroksessa. Tämä edellyttää nykyistä järjestelmällisempää arviointia ja seurantaa. Keskeistä tässä työssä on huomioida erityisen haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät. Yksi konkreettinen paikka tällaiselle arvioinnille on esimerkiksi ilmastovuosikertomuksen yhteydessä.

Yhteenvedona SOSTE toivoo, että suunnitelman analyysi ilmastopolitiikan vaikutuksista yhteiskunnassa jalostuu päätöksenteossa sellaisiksi toimenpiteiksi, joilla jo ennaltaehkäisevästi voidaan vahvistaa ilmastopolitiikan sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Nykyinen suunnitelmaluonnos ei sisällä riittävästi ratkaisuja negatiivisten sosiaalisten vaikutusten estämiseksi. Suomessa on esimerkiksi Ilmastopaneelin tuottamaa ansiokasta pohdintaa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja ilmastopolitiikan yhteensovittamisesta, ja SOSTE korostaa tällaisen tutkimuksen tärkeyttä.

Muita huomioita

15 Muita huomioita

Suunnitelman toimenpideohjelman alakohtien alla sivutaan viestinnän merkitystä ilmastotoimien toteuttamisessa. Viestinnällä on myös laajempi merkitys koko ilmastopolitiikan näkökulmasta. Ilmastopolitiikka on aiheena helposti tunteita herättävä ja polarisoiva, ja siksi on tärkeää edistää faktapohjaista viestintää ilmastotoimista puhuttaessa. On oleellista, että kansalaisilla on helppo mahdollisuus ymmärtää, mihin toimet perustuvat, millaisia eri toimien vaikutukset ovat ja miten Suomi pyrkii huomioimaan oikeudenmukaisuusnäkökulman ilmastopolitiikassa. SOSTE toivookin, että suunnitelman jatkovalmistelussa huomioidaan myös, millaisella viestinnällä voidaan edistää kansalaisten ymmärrystä ilmastopolitiikan merkityksestä, hyödyistä ja tarpeellisuudesta.

16 Voiko organisaationi osaltaan edistää ilmastosuunnitelman tavoitteiden saavuttamista?

Kyllä

Rissanen Simo
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry